

PSIXOLINGVISTIKANING TIL O'ZLASHTIRISH VA TIL TA'LIMIDAGI NAZARIY-AMALIY AHAMIYATI

Pratova Gulshoda O'tkirbek qizi,

*Toshkent davlat o'zbek tili va adabiyoti universiteti
o'zbek tili va adabiyoti yo'nalishi 2-bosqich magistranti
pratovagulshoda1@gmail.com*

Annotatsiya. Psixolingvistika insonning tilni qanday o'zlashtirishi, og'zaki va yozma tilni qanday ishlab chiqarishi va qabul qilishi haqida bir qancha nazariyalarni taqdim etgan. Bu nazariyalar til o'qitish sohasida qo'llanilib kelmoqda. Ba'zi mutaxassislar ushbu nazariyalarni til o'qitish metodlarini ishlab chiqishda asosiy nazariya sifatida ishlatishadi. Bu psixolingvistik yondashuv deb nomlanadi. Psixolingvistik yondashuv o'rganishni shaxsiy kognitiv jarayon sifatida ko'rib, keyinchalik uni ijtimoiy o'lchovga ko'chiradi. Mazkur yondashuv asosida psixolingvistik nazariyalarga asoslangan ba'zi metodlar ishlab chiqilgan, masalan, tabiiy metod, umumiy jismoniy javob metodi va suggestopediya metodi. Ushbu metodlar insonning ona tilini (birinchi tilni o'zlashtirish) qanday o'zlashtirishi, ikkinchi yoki uchinchi tilni (ikkinchi tilni o'rganish) qanday o'rganishi, tilni qanday qabul qilishi (tilni qabul qilish) va tilni qanday ishlab chiqarishi (til ishlab chiqarish) kabi psixolingvistik tamoyillarni qo'llaydi.

Kalit so'zlar: Psixolingvistika, til o'qitish, til o'rganish, kognitiv.

Annotation. Psycholinguistics presents several theories on how a person acquires language, how spoken and written language is produced and perceived. These theories have been applied in the field of language teaching. Some specialists use these theories as the primary framework when developing language teaching methods. This is called the psycholinguistic approach. The psycholinguistic approach views learning as a personal cognitive process, which is later transferred into the social dimension. Based on this approach, several methods have been developed that are grounded in psycholinguistic theories, such as the natural method, the method of total physical response, and the suggestopedia method. These methods apply psycholinguistic principles such as how a person acquires their native language (first language acquisition), how they learn a second or third language (second language learning), how they perceive language (language reception), and how they produce language (language production).

Keywords: Psycholinguistics, language teaching, methodology, language learning, cognitive.

Аннотация. Психоллингвистика представляет собой несколько теорий, касающихся того, как человек усваивает язык, как он производит и воспринимает устную и письменную речь. Эти теории применяются в области преподавания языка. Некоторые специалисты используют эти теории в качестве основной теории при разработке методов преподавания языка. Этот подход называется психоллингвистическим. Психоллингвистический подход рассматривает обучение как личностный когнитивный процесс, который затем переносится в социальную плоскость. На основе данного подхода были разработаны несколько методов, основанных на психоллингвистических теориях, таких как естественный метод, метод общего физического ответа и метод суггестопедии. Эти методы применяют психоллингвистические принципы, такие как то, как человек усваивает родной язык (освоение первого языка), как он учит второй или третий язык (изучение второго языка), как он воспринимает язык (восприятие языка) и как он производит язык (производство языка).

Ключевые слова: психоллингвистика, преподавание языка, методика, изучение языка, когнитивный процесс.

Kirish. Psixolingvistika psixologiya va lingvistikani birlashtirgan fan sohasidir. Psixologiya ong va xulq-atvorni o'rganadi, lingvistika esa tilni o'rganadi. Umuman olganda, psixolingvistika ong va tilni o'rganish deb ta'riflanadi. Bu inson ongi va til o'rtasidagi bog'liqlikni o'rganib, tilni ishlab chiqarish va qabul qilish jarayonlarida miyada

sodir bo'ladigan jarayonlarni tahlil qiladi. Psixolingvistika uchta asosiy nuqtani qamrab oladi:

1. Til ishlab chiqarish - ma'no yaratish va uni til orqali ifodalash jarayonlari.
2. Tilni qabul qilish - yozma va og'zaki tilni talqin qilish va tushunish jarayonlari.
3. Tilni o'zlashtirish - ona tili yoki ikkinchi tilni o'zlashtirish jarayonlari.

Psixolingvistika yuqoridagi uch nuqtani tushuntiruvchi bir qator nazariyalarni taqdim etgan. Bu nazariyalar til o'qitish sohasida juda foydali bo'lib, ba'zi mutaxassislar ularni til o'qitish metodlarini ishlab chiqishda asosiy nazariya sifatida ishlatib kelmoqdalar. Bu psixolingvistik yondashuv sifatida tanilgan. Psixolingvistik yondashuv til va tafakkurni bog'liq, ammo mustaqil fenomenlar sifatida ko'radi. O'zlashtirishni esa shaxsiy kognitiv jarayon sifatida ko'rib, keyinchalik uni ijtimoiy o'lchovga ko'chiradi. Psixolingvistika til o'qitishda til psixologiyasi o'rganilishini amalga oshiradi. Bu til o'rganishda bo'lishi mumkin bo'lgan psixologik omillarni tahlil qilishda yordam beradi. Psixolingvistika haqiqiy til va muloqot qo'llanilishiga e'tibor qaratadi. Talabalarga tilni oson o'zlashtirishga imkon beradigan turli metodlarni qo'llashda qaror qabul qilish zarurdir. Psixolingvistikaning ko'plab javob berishga harakat qiladigan savollari orasida, u ayniqsa ikki asosiy savolga e'tibor qaratadi:

1. Tilni ishlatishimiz uchun qanday til bilimlari kerak?
2. Oddiy til ishlatishda qaysi kognitiv jarayonlar ishtirok etadi?

Psixolingvistika tez rivojlandi va quyidagi bir nechta subfanlarga kengaytirildi:

1. Nazariy psixolingvistika. Bu insonning mental jarayonlari bilan bog'liq bo'lgan til nazariyalariga, masalan, fonetika, so'z tanlash, sintaksis, nutq va intonatsiya kabi sohalarga qaratilgan.

2. Rivojlanish psixolingvistikasi. U tilni o'zlashtirishga bog'liq, jumladan birinchi tilni o'zlashtirish va ikkinchi tilni o'zlashtirish. Ushbu subfan fonologik, semantik va sintaktik o'zlashtirish jarayonlarini bosqichma-bosqich va kompleks holda o'rganadi.

3. Ijtimoiy psixolingvistika. Tilning ijtimoiy aspektlari, jumladan ijtimoiy identifikatsiya masalalarini qamrab oladi.

4. Ta'lim psixolingvistikasi. Bu maktabdagi rasmiy ta'limning umumiy jihatlari, jumladan, o'qish va boshqa ko'nikmalarni o'rgatishda tilning o'rnini, shuningdek, fikr va his-tuyg'ularni ifodalash qobiliyatini rivojlantirishni o'rganadi.

5. Neyropsixolingvistika. Bu til, til ishlab chiqarish va inson miyasi o'rtasidagi bog'liqlikka qaratilgan. Neyrologiya mutaxassislari miya biologik tuzilishini o'rgangan va kiruvchi tilni qayta ishlash va til chiqishini boshqarish jarayonlarini tahlil qilgan.

6. Eksperimental psixolingvistika. Bu barcha til ishlab chiqarish va faoliyatlari, til xulq-atvori va til natijalarini eksperiment va tahlil qilishni o'z ichiga oladi.

7. Amaliy psixolingvistika. Bu psixolingvistikaning yuqorida sanab o'tilgan oltita subfanda olingan natijalarni psixologiya, lingvistika, til o'rganish, neyrologiya, psixiatriya, kommunikatsiya va adabiyot kabi muayyan sohalarda qo'llash bilan shug'ullanadi.

Psixolingvistik yondashuv til va tafakkurni o‘zaro bog‘liq, ammo mutlaqo mustaqil hodisalar sifatida ko‘radi. Ushbu yondashuvda shaxsning ichki kognitiv jarayonlari faollashadi, bu esa ikkinchi tilni o‘zlashtirishni davom ettirish uchun zarur bo‘lgan tushunarli kirishni olishga imkon beradi. M. Krashen fikriga ko‘ra, tilni tushunish va o‘rganish uchun o‘rganuvchi o‘zining hozirgi qobiliyat darajasidan biroz yuqori bo‘lgan lingvistik kirish bilan tanishishi kerak. Krashen bu fikrini mashhur “i+1” konsepsiyasida tushuntiradi, bunda o‘rganuvchi qabul qiladigan kirishda o‘ziga tanish bo‘lgan ma’lumotlardan tashqari, oz miqdorda yangi ma’lumot bo‘lishi lozim. Krashen uchun tushunarli kirish nafaqat zaruriy shart, balki yetarli shart hisoblanadi. Til o‘qitish bilan bog‘liq holda rivojlanish psixolingvistikasi va amaliy psixolingvistika samarali o‘qitish usullarini ishlab chiqishda muhim rol o‘ynaydi. Psixolingvistika nazariyalari insonning jismoniy va aqliy rivojlanishiga muvofiq holda til rivojlanishini o‘rganadi. Ushbu nazariyalar ikkinchi til o‘rganuvchilarining mo‘ljal tilni muvaffaqiyatli o‘zlashtirishlari uchun til o‘qitish dasturlari va materiallarini ishlab chiqishda hisobga olinadi.

Adabiyotlar tahlili va metod. Harras va Andika psixolingvistik tamoyillarga muvofiq ishlab chiqilgan uch xil til o‘qitish usulini ta’kidlaydilar: tabiiy metod, umumiy jismoniy javob metodi va sujestopediya metodi. Til o‘rganish va tilni o‘zlashtirish Field ta’kidlashicha, bu atama chaqaloqlarning ona tilini o‘zlashtirishiga (birinchi tilni o‘zlashtirish) va ikkinchi yoki chet tilini o‘rganuvchilarga (ikkinchi tilni o‘zlashtirish) nisbatan qo‘llaniladi. Atamalarni ishlatishda muammo mavjud emas. Ba’zi mutaxassislar “til o‘rganish” atamasini, ba’zilari esa “tilni o‘zlashtirish” atamasini ishlatadilar. Chaer ta’kidlashicha, “til o‘rganish” atamasi ikkinchi tilni ataylab va ongli ravishda o‘rganish mumkinligiga ishonuvchi mutaxassislar tomonidan ishlatiladi. Bu ona tili va birinchi til bilan farq qiladi, chunki ular tabiiy va ongsiz ravishda, rasmiy sharoitdan tashqarida o‘zlashtiriladi. Shu bilan birga, "tilni o‘zlashtirish" atamasi ikkinchi yoki uchinchi til rasmiy yoki norasmiy ravishda o‘zlashtiriladi deb hisoblaganlar tomonidan ishlatiladi. Ushbu maqolada "ikkinchi tilni o‘zlashtirish" atamasi qo‘llaniladi. Tilni o‘rganishning ikki turi mavjud: tabiiy til o‘rganish va rasmiy til o‘rganish. Tabiiy til o‘rganish tilni tabiiy, ongli va beixtiyor ravishda o‘rganishni anglatadi. Bu odatda ikki yoki ko‘p tilli jamiyatda sodir bo‘ladi. Aks holda, rasmiy til o‘rganish sinf xonalarida o‘qituvchilar, materiallar va o‘quv vositalari yordamida amalga oshiriladi. Shu sababli, ushbu maqolada "til o‘rganish" atamasi insonning ikkinchi tilni yoki chet tilini rasmiy ta’lim muhitida o‘zlashtirish jarayonlariga nisbatan ishlatiladi.

Til o‘rganishga ta’sir qiluvchi omillar:

Ba’zi o‘quvchilar yangi tilni boshqalarga qaraganda tezroq va osonroq o‘rganadilar. Bu holat ko‘pincha o‘quvchining nazoratidan tashqarida bo‘lgan muhim omillar bilan bog‘liqdir.

Shaxsiyat xususiyatlarining bir qatorlari ikkinchi tilni o‘rganishga ta’sir qilishi mumkinligi taklif qilingan. Ekstravert shaxslarning til o‘rganishga mosligi ko‘pincha

ta'kidlanadi. Shaxsiyatning yana bir jihati inhibitsiya (to'siq) hisoblanadi, bu esa til o'rganishdagi rivojlanish uchun zarur bo'lgan xavfga borishni kamaytirishi mumkin. Bundan tashqari, tilni o'rganish paytida o'quvchining xavotiri - tashvish, asabiylik va stress - keng o'rganilgan. Tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, xavotir ko'pincha vaziyat va sharoitlarga bog'liq holda o'zgaradi. Shuningdek, o'z-o'zini hurmat qilish, empatiya, dominantlik, suhbatdosh bo'lish va javob berish kabi boshqa shaxsiyat xususiyatlari ham o'rganilgan. Biroq, shaxsiyatning til o'rganishga ta'sirini amalda isbotlash oson emas.

Motivatsiya ikki omil bo'yicha aniqlangan: o'quvchilarning kommunikativ ehtiyojlari va ikkinchi tilga bo'lgan munosabati. Agar o'quvchilar ikkinchi tilni turli ijtimoiy vaziyatlarda ishlatishga yoki kasbiy maqsadlarni amalga oshirishga muhtoj bo'lsalar, ular bu tilning kommunikativ ahamiyatini anglaydilar va uni o'zlashtirishga intiladilar. Shuningdek, agar o'quvchilar til sohiblariga nisbatan ijobiy munosabatda bo'lsalar, ular tilni o'rganishga ko'proq qiziqadilar.

O'qituvchilar ham o'quvchilarning tilni o'rganishdagi xulq-atvori va motivatsiyasiga ta'sir qiladi. O'qituvchi ko'pincha o'quvchilarning ikkinchi tilni o'rganishga bo'lgan sababi yoki ulardagi ijobiy munosabatni shakllantirish vositasi hisoblanadi. Tilni o'rganishga bo'lgan munosabat. Agar sinfxonalar mazmuni talabalarning yoshiga va qobiliyat darajasiga mos, qiziqarli va ahamiyatli bo'lsa, o'quv maqsadlari murakkab, lekin boshqariladigan va aniq bo'lsa, hamda muhit qo'llab-quvvatlovchi bo'lsa, o'qituvchilar talabalarni tilni o'rganishga rag'batlantirishda ijobiy hissa qo'shishi mumkin.

Talabalarning o'z madaniyati o'rganilayotgan til madaniyatidan pastroq maqomga ega bo'lgan holatlarda, ular tilni o'zlashtirishda sekinroq rivojlanishi mumkinligi haqida ba'zi dalillar mavjud. Ijtimoiy omillar, xususan, tillar o'rtasidagi ijtimoiy dinamik yoki kuch munosabatlari motivatsiya, munosabat va tilni o'rganishdagi muvaffaqiyatga ta'sir qilishi mumkin.

Ikkinchi tilni o'rganish o'quvchining yoshiga bog'liq. O'z ona tilida savodxonlik ko'nikmalariga ega bo'lgan bolalar yangi tilni samarali o'zlashtirishda eng yaxshi holatda bo'ladilar. Rag'batlantirilgan kattalar ham juda muvaffaqiyatli bo'lishi mumkin, ammo odatda ona tiliga xos talaffuz va intonatsiyani egallashda qiyinchilikka duch keladilar. Tadqiqotlar yoshning bolalar va kattalarni tilni o'rganish jarayonida fonologiya, morfologiya va sintaksis kabi ba'zi jihatlarda ajratib turishini ko'rsatadi.

Muhokama va natijalar. Ingliz olimi Harmer uchta atamani o'ziga xos ravishda izohlaydi. Yondashuv til va tilni o'rganish tabiatiga oid nazariyalarga ishora qiladi, ular til o'rgatishdagi amaliyot va tamoyillar manbasi sifatida xizmat qiladi. Yondashuv tilning qanday ishlatilishini va uning tarkibiy qismlari qanday bog'langanligini tasvirlab beradi - boshqacha aytganda, bu til kompetensiyasi modelini taklif qiladi. Yondashuv odamlarning til haqidagi bilimlarini qanday egallashini va muvaffaqiyatli tilni o'rganishni ta'minlovchi sharoitlar haqida bayonot beradi. Usul yondashuvning asosiy amalga oshirilishidir. Usulni yaratganlar o'quv faoliyati turlari, o'qituvchi va o'quvchilar rollari, foydali materiallar turi

va o'quv dasturini tashkil etish modelini tanlash to'g'risida qaror qabul qilganlar. Usullar o'z tarkibiga turli protsedura va texnikalarni kiritadi.

Psixolingvistik yondashuv: Biror bola ona tilini o'rganishda muvaffaqiyatsizlikka uchramaydi va uni asosan 5 yoshga yetmasdan o'zlashtiradi. Bolalar tilni rasmiy ravishda o'rganmaydi, lekin maktab boshlanishiga qadar ona tilidan foydalanishda bir xil darajaga erishadi. Shu sababli, psixolingvistik yondashuv tilni o'zlashtirish tug'ilgandan boshlab biologik jarayon ekanligini qo'llab-quvvatlaydi. Tilni o'zlashtirish sezgi qobiliyatlari, bilish qobiliyatlari va til bilan bog'liq boshqa mexanizmlarni talab qiladi. O'quvchilar kundalik faoliyatlarida psixologiyaning uchta sohasini - kognitiv, affektiv va psixomotor - doimiy ravishda jalb qiluvchi shaxslar sifatida qaraladi. Tinglash va o'qish kabi qabul qiluvchi til, shuningdek, gapirish va yozish kabi ishlab chiqaruvchi til uchta soha bilan bog'liq. Psixolingvistik yondashuvlar til o'rganishni kognitiv va individual jarayon sifatida ko'radi, bunda bilimlar o'quvchining quyidagi imkoniyatlarga ega bo'lish jarayonida shakllanadi:

1. Tushunarli axborotga ta'sir qilish;
2. Muloqot qilish va muzokara qilish imkoniyati;
3. Salbiy fikr-mulohaza olish.

Psixolingvistik yondashuvlar o'quvchi tilni o'zlashtirishi uchun tushunarli axborotga duch kelishi kerakligini ta'kidlaydi. M. Krashenning "kirish gipotezasi" bu haqda keng o'rganilgan nazariyalardan biridir. U o'quvchi o'z til bilimlari darajasidan bir qadam yuqoriroq bo'lgan tushunarli axborotga duch kelganda, tilni o'zlashtirish imkoniyati yuqori bo'lishini bashorat qiladi. O'zaro aloqa uzilishlarini bartaraf etish uchun tushunishni tekshirish, tasdiqlashni tekshirish, va aniqlikni talab qilish kabi o'zgartirishlar amalga oshiriladi. Longning ishi tilni o'rganishda o'zaro ta'sirga asoslangan tadqiqotlarga qiziqishni kuchaytirdi. Tadqiqotchilar tinglovchilarni suhbatda ishtirok etishga, tushunishga va suhbat davomiyligini ta'minlashga yordam beradigan nutq va o'zaro ta'sir shakllarini o'rganishni boshladi. Psixolingvistik yondashuv insonlarning gaplashayotganda nimani bilishini, bu bilimni qanday egallashini va undan qanday foydalanishini o'rganadi. Psixolingvistik nazariyaning markaziy yondashuvi odamlarning tilni qanday biologik o'rganishini va tildagi ma'nolarni tushunishga imkon beradigan o'zgaruvchan qoidalarni o'rganish ekanligini aytadi. Bu esa, tilni o'rganishda rivojlanish bosqichlariga mos keladigan ta'limni hisobga olish zarurligini anglatadi. Quyida Demireze tomonidan tushuntirilgan psixolingvistik nazariyalarning tilni o'rganish va o'rgatishdagi foydalari tavsiflanadi.

1. Psixolingvistik yondashuv va tinglash ko'nikmasi, Psixolingvistika tadqiqotchilari tinglashni o'rgatishda ichki va tashqi qiyinchiliklarni bartaraf etish kerakligini ta'kidlaydi. Ichki qiyinchiliklar nutq tezligi, noma'lum so'zlar soni va mavzu haqidagi oldindan ma'lumotlarga tegishlidir. Tashqi qiyinchiliklar esa talabning qiziqishi, motivatsiyasi, tinglash faoliyatining maqsadi va atrof-muhitdagi shovqinga bog'liq. Psixolingvistik

bilimlar o'qituvchiga ichki va tashqi qiyinchiliklarni kamaytirishga yordam beradi. O'qituvchi talabalar uchun tanish bo'lgan mavzu bo'yicha 100 ta so'zdan iborat tinglash matni tayyorlab, unda 10 ta yangi so'zni kiritishi mumkin. O'qituvchi, shuningdek, o'qish tezligi va atrof-muhitdagi shovqinlarni hisobga oladi. Bundan tashqari, qiziqarli va qulay dars dizayni orqali talabalar qiziqishi va motivatsiyasini oshirishi mumkin.

2. Psixolingvistik yondashuv va o'qish ko'nikmasi, Psixolingvistik yondashuv matnga asoslangan yondashuvni qo'llaydi, bu esa pastdan yuqoriga qarab ishlov berishni (bottom-up processing) va yuqoridan pastga qarab ishlov berishni (top-down processing) o'z ichiga oladi. Pastdan yuqoriga qarab ishlov berish: Matndagi eng asosiy birliklarning individual ma'nolari yoki grammatik xususiyatlarini tushunishga harakat qilish orqali amalga oshiriladi va asta-sekin umumiy matnni tushunishga o'tadi. Yuqoridan pastga qarab ishlov berish: O'qituvchi o'qiladigan matnning ma'nosini oldindan bashorat qilish uchun fon ma'lumotlaridan foydalanadi. Bu nazariya matn ma'nosini tushunish talabalarning oldindan mavjud bilimlariga asoslanganligini ta'kidlaydi. Psixolingvistika talabalar o'qish faoliyatida ichki qiyinchiliklarni kamaytirish uchun ularning matnga qiziqishini oshirishga yordam beradi. O'qituvchilar talabalarning real dunyo bilan bog'lay olishi uchun haqiqiy va kontekstual o'quv materiallarini taqdim etishi kerak.

3. Psixolingvistik yondashuv va yozish ko'nikmasi, Psixolingvistika talabalar yozuvdagi xatolarni tushunishga yordam beradi. Bu, ayniqsa, ingliz tilida so'zlar talaffuz qilinayotganidek yozilmasligi sababli imlo xatolariga aniq ta'sir ko'rsatadi. So'zlarning imlosini yodlash va kerak bo'lganda ularni chaqirish qiyinchilik tug'diradi. Psixolingvistik yondashuv agrafiya tufayli yuzaga keladigan yozishdagi xatolarni aniqlaydi va ularni to'g'ri davolashni taklif qiladi. U talabalarni qiziqtiradigan mavzularni topishda yordam beradi va yozuvdagi qiyinchiliklarni kamaytiradi. Psixolingvistika yozish darajalari va turlarini aniqlashga, punktuatsiya xatolarini aniqlashga va ularni bartaraf etish usullarini taklif qilishga xizmat qiladi.

4. Psixolingvistik yondashuv va gapirish ko'nikmasi, Psixolingvistik yondashuv gapirish ko'nikmasini o'rgatish sohasida samarali nazoratga ega. Ushbu yondashuv gapirishdagi turli qiyinchiliklarni, jumladan, talabalarga xos bo'lgan qiyinchiliklarni aniqlab bergan. Psixolingvistika, shuningdek, shaxsiyat (masalan, introvert va ekstrovert talabalar) tilni o'zlashtirishdagi natijalarga qanday ta'sir qilishini tushuntiradi. Ovozni boshqarish buzilishlari, duduqlanish va talaffuzdagi kamchiliklar kabi gapirishdagi nuqsonlar ham ko'pincha shaxsiyat omillari tufayli psixologik kelib chiqishga ega. Ba'zi travmatik buzilishlar, masalan, afaziya va autizm, lokalizatsiyalangan miya shikastlanishi natijasida yuzaga keladi. Ushbu qiyinchiliklar uchun terapiya va maslahatlardan foydalanish tavsiya etiladi. Shunday qilib, psixolingvistik yondashuv bo'yicha tadqiqotlar tilni o'zlashtirishdagi deyarli har qanday muammo uchun yechim taklif etgan. Mazkur bilimlar asosida o'qituvchilar talabaning holatini hisobga olgan holda gapirish

ko'nikmalarini o'rgatish uchun mos texnikalarni qo'llashi va gapirish mashg'ulotlari uchun qiziqarli mavzular topishi mumkin.

Til o'rgatish usullari va psixolingvistik yondashuv, Til o'rgatish yondashuvlari tilning tabiati va uni o'zlashtirish nazariyalari asosida shakllanadi. Til o'rgatish usullari esa bu yondashuvlarning konkretlashgan shaklidir. Til o'rgatish usullarini to'g'ri tushunish uchun uning asosiy nazariyalari aniq yoritilishi lozim. Til o'rgatish usullarini rivojlantirishdagi fundamental nazariyalar ikkiga bo'linadi:

1. Tilning nazariyasi
2. Tilni o'rganish nazariyasi

Til o'rgatish usulini ishlab chiqishda uchta asosiy nazariy qarash mavjud: strukturaviy nazariya, funksional nazariya, va o'zaro ta'sir nazariyasi. Strukturaviy nazariya tilni grammatik birliklar tizimi sifatida ko'radi: iboralar, gaplar, affikslar va boshqalar. Funksional nazariya tilni aloqa vositasi sifatida ko'radi: informatsion, hissiy, ishontiruvchi va ijtimoiy funksiyalarda. O'zaro ta'sir nazariyasi tilni shaxslararo munosabatlarni amalga oshirish vositasi va shaxs va jamiyat o'rtasidagi ijtimoiy aloqalarni amalga oshirish shakli sifatida tushunadi.

Xulosa. Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatadiki, psixolingvistik muhit turli yoshdagi bolalarning kognitiv moslashuvchanligi va ikki va undan ortiq tillarda muloqot qilish qobiliyatini rivojlantiradi. Shu bilan birga, muvozanatsiz til muhitida nutq rivojlanishida kechikish yoki lug'at boyligining kamligi kuzatilishi mumkinligini aniqlab beradi. Ushbu jarayonini muvaffaqiyatli tashkil etish uchun o'quvchi, talablar va pedagoglar izchil yondashuv va interaktiv usullardan foydalanishlari tavsiya etiladi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

1. Qambarov.N.M. "Psixolingvistika-inson nutqiy faoliyatining psixologik va lingvistik jihatlarini o'rganuvchi fandir"
2. Obloberdiyeva. N. B. "Bolalar nutqini oshirishda psixolingvistikaning ahamiyati",
3. Yo'ldasheva. D. Abdug'aniyeva. D. "Bolalar nutqidagi lingvistik xususiyatlar nazariyasi". 2023.
4. Claros, M.S.C. (2008). Psycho-linguistic and socio-cultural approaches to language learning: A never ending debate. Colombian Applied Linguistics Journal, 10(1), 142-154.
5. Demirezen, M. (2004). Relation between Psycholinguistic Approach and Foreign Language Learning and
6. Teaching. Ondokuz Mayıs Universitesi Fakultesi Dergisi, 17, 26-36.
7. Field, J. (2004). Psikolingvistik. The Key Concept. London: Routledge.
8. Harmer, J. (2001). The Practice of English Language Teaching. Third Edition. London: Longman.